УДК 811.161.2'373.421:331.102.344]:821.161.2.0(092)
DOI: 10.31891/2415-7929-2019-17-30-35

РОЗГОН В. В., ТИХОВСЬКА І. С.
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

СИНОНІМІЧНІ ДІЄСЛІВНІ ЛЕКСЕМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРУ МИХАЙЛА СЛАБОШПИЦЬКОГО «УКРАЇНЕЦЬ, ЯКИЙ ВІДМОВИВСЯ БУТИ БІДНИМ»)

У статті схарактеризовано функціонально-семантичні особливості дієслівної синонімії на позначення інтелектуальної діяльності людини. Визначено загальномовні та контекстуальні синоніми, а також фразеологічні одиниці, співвідносні з дієсловами на позначення інтелектуальної діяльності. Увагу акцентовано на інтелектуальній діяльності українців, яких часто характеризує П. Яцик.

Ключові слова: семантично-співвідносні дієслова, синонімія, дієслова інтелектуальної діяльності, загальномовні синоніми, контекстуальні синоніми, стійкі сполучення слів.

ROZGHON V. V., TYKHOVSKA I. S.
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

SYNONYMOUS VERBAL LEXEMS ON THE DESIGNATION OF THE INTELLECTUAL ACTIVITY OF THE HUMAN (BASED ON MYKHAYLO SLABOSHPYTSKY'S WORK «A UKRAINIAN THAT REFUSED TO BE POOR»)

The article describes the functional-semantic features of verbal synonymy for the designation of human intellectual activity. The semantics of the verbs have been clarified, the additional semantic shades of verbal tokens that characterize the intellectual activity of Ukrainians have been identified, synonymous series are formed. Common and contextual synonyms, as well as phraseological units that are correlated with verbs to denote intellectual activity have been identified. The focus is on the intellectual activity of Ukrainians, often characterized by P. Yatsyk. The verbal tokens characterizing the activity and the hero of the work are described.

The article identifies and systematically analyzes verbal synonyms of the artistic language of Mykhaylo Slaboshpytsky's works, outlines thematic groups of synonyms for the designation of human intellectual activity, describes the peculiarities of the semantic structure and patterns of functioning of synonymous units of artistic prose.

Attention is drawn to the fact that synonyms play an important stylistic role, have additional significant shades, varying content, differ in the degree and quality of emotional coloring, stylistic belonging to a particular genre of language, exhibit different activity in the language. It is determined that the given synonyms differ from each other by the nature of the exercise of thought, the intensity and depth of the action, the duration, the participation of the will in the emergence of thought, the presence of a relative share of confidence and assumption in the composition of thought, the nature of the situation that is the object of thought, stylistic component.

Keywords: semantic-relative verbs, synonyms, intellectual activity verbs, common synonyms, contextual synonyms, stable word combinations.

Актуальність дослідження. Розумова діяльність людини як процес пізнання, розуміння та усвідомлення навколишньої дійсності здавна привертала увагу психологів, філософів, мовознавців.

У сучасній українській мові дієслова інтелектуальної діяльності людини становлять якісно і кількісно розвинену лексико-семантичну групу та характеризуються широкими функціональними можливостями.

Лексико-семантична група українських дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини повинна підлягати детальному аналізу, оскільки не лише описує мислительні процеси, пов'язані із отриманням, обробкою, збереженням, аналізом та відтворенням інформації, виведенням на її основі узагальнень та висновків, а й детально відображають загальну картину інтелектуальної поведінки людини [2, с. 208].

Мислительні дії та операції можуть спрямовуватися на пізнання, вирішення логічних завдань, запам'ятовування, узагальнення практичного досвіду, фіксування емоційних станів тощо. Із теорії психології доречно звернути увагу на розмежування традиційних розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, абстрагування, узагальнення, класифікація, систематизація, аналогія) та своєрідних ментальних дій, притаманних суб'єкту в певній ситуації і за певних умов (О. Винославська, М. Варій, А. Смирнов, Л. Сухіна, В. Клак та ін.) [3, с. 332].

Дієслівним лексемам на позначення інтелектуальної діяльності людини характерні активність, контрольованість, спрямованість на об'єкт, що зумовлено природою людського мислення.

Аналіз останніх джерел. Дієслова інтелектуальної діяльності людини як лексико-семантична група з характерними їй семантико-граматичними особливостями була предметом дослідження як у зарубіжному, так і в українському мовознавстві. Різні аспекти дієслів на позначення розумової діяльності досліджували І. Ділай (схарактеризовано когнітивні дієслова), В. Станкевич, І. Горохова, О. Ільчук, З. Корнєва (семантичний

об'єм дієслів мислення у різних мовах), В. Крофт (ментальні дієслова), Т. Левченко, Т. Чубань (способи словотвору дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини), І. Овчиннікова (лексико-семантичні особливості дієслів на позначення розумової діяльності) М. Піменова (порівняльний аналіз англійських і російських дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини), С. Шепітько (класифіковано дієслова на позначення мисленнєвої діяльності) та ін.

Лінгвостилістичний аналіз синонімічних дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини здійснювали на матеріалі творів Марка Вовчка (Ю. Ткаченко), Михайла Коцюбинського, Олекси Чинилука (І. Овчиннікова), Івана Багряного (А. Ярова), Григорія Жученка (Т. Полякова) та ін.

Постановка проблеми. Незважаючи на пильну увагу дослідників до вивчення дієслівної синонімії, переважна більшість творів не стала матеріалом для вивчення дієслів на позначення інтелектуальної діяльності людини. Вивчення синонімічних дієслівних лексем на позначення розумової діяльності на матеріалі творів М. Слабошпицького сприяє глибшому розумінню синонімії та збагаченню національної мови.

Мета – схарактеризувати функціонально-семантичні особливості синонімічних дієслівних лексем на позначення інтелектуальної діяльності людини у творі М. Слабошпицького «Українець, який відмовився бути бідним», у якому змальовано подвижницьке життя однієї з найвизначніших особистостей сучасності.

Виклад основного матеріалу. У статті взято за основу властиву більшості сучасних лінгвістів точку зору на синонімію як явище семантичне, на синоніми – як одиниці, що позначають одне і теж поняття, характеризуються семантичною спільністю та частковою взаємозамінністю (Ш. Баллі, Ж. Соколовська, Л. Щерба).

Реалізуючи спільне загальне значення, дієслівні синоніми відрізняються додатковими відтінками, дають різну емоційну оцінку інтелектуальній діяльності людини.

У ході дослідження синонімічні дієслівні лексеми на позначення інтелектуальної діяльності людини диференційовано відповідно до семантики та відтінків значень: *думати* – міркувати, мислити, гадати, вважати, припускати, прикинути, зважити, шукати, сушити голову, жити думкою, визнавати голос логіки, муляє думка, скерувати свої уми; *зрозуміти* – збагнути, осягнути, усвідомити, схопити, затямити, дотямити, дійти, покласти, знати, володіти знаннями, дійти переконання; *вчитися* – здобути знання; *дослідити* – вивчати, простудіювати, пізнати, визбирувати, вишколювати, аналізувати, піддавати аналізові, критично підходити до життя, критично глянути на себе, препарувати, виважувати; *довести* – доказати, аргументувати, переконати, зробити висновок; *пам'ятати* – стояти у пам'яті, засісти у пам'яті, засісти в свідомості.

У контексті досліджуваного твору дієслова інтелектуальної діяльності людини посідають особливе місце, оскільки автор та його персонаж – видатний український бізнесмен і меценат Петро Яцик – роздумують як стати українцеві заможним, а державі сильною.

Думати, міркувати, мислити – процеси, які супроводжують життя і діяльність П. Яцика. Він постійно думає («Я довго ***думав*** над тим, бо вмію критично підходити до життя» (4); (Спершу ***подумалося***: може, все знімається для того, щоб замінити новим, досконалішим?») (4), міркує («Він ***міркує***, приміром, так: «Я виставлю їх. Приміщення пустуватиме. Хто з цього виграє?») (4), мислить («Хто ясно ***мислить*** – ясно викладає») (4).

Уживаючи у своїй мові дієслово ***думати***, П. Яцик акцентує увагу, що він, будучи українцем, на відміну від більшості представників нашого народу, турбується не лише про те, як і де здобути гроші, але й як використати їх, щоб розбудувати успішне підприємство («Українці, всі українці ***думають***, щоб заробити гроші. Вони хочуть здобути гроші й покласти у банку чи в кредитівку. Але гроші треба вживати. Я завжди ***думав*** про те, як розбудувати підприємство. Трудове життя особи триває 25 років. А заінкорпороване підприємство може існувати принаймні 100 років. Тож я завжди намагався розбудувати підприємство – щось тривале») (4).

П. Яцик гостро висловлюється, критикує українців та їхні розумові здібності. На його думку, переважна більшість українців не вміє і не хоче думати, конструктивно мислити, аналізувати, критично підходити до життя, а лише керується емоціями. Щоб висловити свою думку стосовно бездумності українців, П. Яцик вживає дієслова *думати, хотіти* із заперечною часткою *не* та стійке сполучення слів ***визнавати голос логіки*** («Юрба здебільшого ніколи ***не думає***. А якщо й подумає, то не про добро інституції, а про себе»(4); Мої спільники ***не хотіли визнавати голосу логіки***, опертої на калькуляцію. В них усе було на емоціях: «хочу», «не хочу» (4).

П. Яцик не втрачав жодної можливості, щоб здобути певні знання («А ще він не втрачав жодної нагоди ***вчитися*** в усіх, і тому міг з твердою переконаністю сказати, що вже тоді, в роки війни, ***навчився*** дечого й од німців») (4).

Як покровитель української науки П. Яцик постійно підкреслює її силу, наголошує, що успіх держави, зокрема бізнесу, залежить насамперед від стану та рівня розвитку освіти та науки. Він звертає увагу на те, що українці прагнуть здобути успіху, але практично не думають про освіту, самоосвіту, науку («Аналізуючи історію появи українців у Канаді (та, зрештою, і в інших країнах американського континенту), він побачив, що наші краяни ***найменш*** за все ***думали*** про науку й просвіту, бо впродовж перших десятиліть

свого побутування там не мали для цього ніякої змоги») (4). Крім того, він замислюється над освітою як способом звільнитися від важкої фізичної праці («***Учись***, синку, абись не робив», – часто чув він у дитинстві слова сільських батьків своїм дітям» (4); «***Вчись*** не для того, щоб ***здобути знань***, які стануть у пригоді в твоїй роботі і в твоєму житті, а саме: ***вчись***, щоб не працювати чи не працювати тяжко, як твої батьки») (4).

М. Слабошпицький вживає дієслово *гадати* для відтворення ситуації, у якій автор чи герой твору постає перед необхідністю розв'язання проблеми, яка є зрозумілою, але потребує нового способу вирішення («***Гадаю***, що в цьому – теж одне з пояснень його підприємницьких здобутків, бо саме та особливість характеру дозволяє Яцикові знаходити найраціональніші методи ведення повсякденної справи й досягати у ній успіху») (4).

П. Яцик – генератор продуктивних ідей. Він має свою думку стосовно політики, науки, освіти, культури і впевнено висловлює її: «Яцик ***зробив висновок***, на якому непохитно стоїть і сьогодні: більшовизм нічого не будує, а все нищить» (4).

Перш ніж прийняти важливе рішення, висловити точку зору, бачення певної проблеми, дійти до суті, істини, дати рекомендації, поради, настанови він постійно *припускає*, коли має думку-здогадку не підкріплену фактами («Хіба ***не*** можна ***припустити***, що добрі люди бувають і серед багатих?») (4), *прикидає*, коли у процесі міркування потрібно порівняти чи зіставити, встановити переваги та недоліки («Він ***прикинув***: нині тут своєрідний демографічний вибух, до Торонто звідусюд інтенсивно прибувають люди, купують будинки») (4), *зважує*, коли необхідно всебічно розглянути всі деталі («Звичайно, треба ***зважити***, що добра половина опублікованого в фольклористичних записах радянських часів – це псевдофольклор, творений од імені самого народу за соціальним замовленням ідеологів») (4), *шукає*, що має емоційно-експресивне забарвлення, підкреслює інтенсивність, глибину думки («Коли вони зі мною не погоджувалися, я спершу ***шукав***, у чому помиляюся») (4), *аналізує*, коли розглядає, обмірковує явище, розкладаючи на складові частини («Можливо, він спокійно ***аналізує*** те, що може стояти за словами, оскільки, як людина конкретна, легко знаходить найкоротшу дорогу до суті») (4).

Як людина бізнесу П. Яцик схильний вірити лише достовірним, перевіреним, обгрунтованим фактам, тому надає перевагу доводам, аргументам («Нині, коли мені хай навіть сто душ говорять: «Те, що ти чиниш, неправильно», я скажу: «***Доведіть***, ***аргументуйте***. Не бризкайте емоціями, не давіть мене морально й не звинувачуйте, що я непоступливий, а спокійно ***переконайте*** фактами, ***докажіть***, що я помиляюся, і тоді я погоджуся з вами») (4).

Як і автор твору, так і головний герой послуговуються лексемою *зрозуміти,* що підкреслює аналітико-синтетичний аспект їхнього мислення («Випустивши їх з уваги, значно важче ***зрозуміти*** механізм досягнення успіхів і весь процес вивищення Яцика в світі канадського бізнесу» (4); «***Зрозуміють*** нарешті у вас і такий закон: хто хоче більше мати – мусить більше працювати») (4).

П. Яцик вживає дієслово ***розуміти*** із заперечною часткою ***не***, щоб підкреслити, що українці не вміють правильно сприймати, не можуть осягнути розумом, усвідомити специфіку успішного створення та розвитку бізнесу («Розповівши це, Яцик сказав: «Такі люди хочуть більше зробити для світу, для інших. І їх треба підтримувати. Цього ***не розуміють*** в Україні, а дехто ***не розуміє*** і тут») (4).

М. Слабошпицький акцентує на розумовій діяльності П. Яцика, яка постійно супроводжується мислительними операціями. Синонім *збагнути* позначає процес переходу від фактів до розкриття сутності їх, до вольових висновків («Все почалося з того, що, коли я ***збагнув***, який убогий професійний рівень має більшість господарських керівників України, я спробував організувати в Торонто школу для виховання керівників підприємств») (4).

У цьому ж значенні, але з емоційно-експресивним забарвленням урочистості автор послуговується лексемами *осягнути* («А щоб те ***осягнути***, необхідно більше про світ вивчати і взагалі – знати його...») (4).

Ужите у мові твору дієслово *усвідомити* свідчить про те, що зміст інформації, який засвоюється головним героєм чи автором, сприймається розумом свідомо, осмислюється, обдумується («Дуже важливо ***усвідомити***, що проблема існує, але ще важливіше знайти спосіб її розв'язання») (4).

Український бізнесмен гостро засуджує народних депутатів за їхню байдужість до інтересів держави, безвідповідальність, пустослів'я («Деякі наші народні депутати ніяк ***не можуть усвідомити***, що вони ***відповідають*** за історичну долю п'ятдесятимільйонного народу» (4); «Я впевнений, що переважна більшість зголошених кандидатів запаморочена блиском можливості і навіть ***не думає*** про добро України та її народу») (4).

З цією семантикою автор вживає лексеми *затямити, дотямити* та стійкі сполучення слів, що є стилістичним засобом емоційної та смислової виразності, експресивності, відображаючи презирство автора («Час би нам уже це ***затямити*** й ***подолати*** в собі ***ліниву наївність***, ***витравити*** з себе ***печерний романтичний дух***» (4); «Аж потім ***дотямив***: це – звичайнісіньке мордерство») (4).

Щоб підкреслити високий рівень розвитку чуттєвого і логічного (раціонального) ступенів пізнання українського мецената, М. Слабошпицький вживає дієслово *схопити* у переносному значенні («Він одразу ***схоплює*** серцевину проблеми і зовсім не відволікається на неістотні подробиці, в яких можна надовго загрузнути чи й заблукати») (4).

Як високоінтелектуальна, розумна та мудра людина П. Яцик піддає кожну проблему ретельному науковому розгляду з метою пізнання, вияснення суті. Цілеспрямований і послідовний процес наукового

дослідження П. Яцика, що підпорядкований певній системі принципів, дотримання яких забезпечує його ефективність, відтворює дієслово *вивчати* («Але, на моє глибоке переконання, перед тим, як починати там якусь справу, треба поїхати в Україну принаймні на півроку, щоб мати змогу ретельно, щодня ***вивчати*** ситуацію, ***вивчати*** людей, їхні методи роботи, організацію праці з точки зору застосування там західних методів і технологій») (4).

Лексама *студіювати* позначає свідомий процес вивчення інформації П. Яциком, для якого характерно ясність, логічність, послідовність, об'єктивність, точність, актуальність. У контексті досліджуваного твору дієслово *студіювати* вжито у формі доконаного виду з префіксом *про-*, що вказує на обмеженість дії у часі, результативність її («Талановитий самоук ***простудіював*** чимало важливих праць з економіки, юриспруденції, філософії, історії; його освіченості можуть позаздрити чимало наших докторів наук») (4).

Процес пізнання невід'ємний від мислення відомого українського філантропа. П. Яцик осягає розумом явища об'єктивної дійсності, одержує істинне уявлення про певне явище шляхом цілеспрямованого, активного пізнання («У серпні того року я виїхав до Києва з надією ознайомитись із країною моїх предків, ***пізнати*** її виховну систему, яку я вважав кращою від канадської…» (4); «На мою думку, все-таки найкраще починати з праці на будові, щоб ***пізнати*** все від основ») (4).

На думку П. Яцика, важливо не просто здобути знання, а вміти пристосувати їх до умов сьогодення, зокрема до змін, які відбуваються в різних галузях людської діяльності («Завжди також треба передбачати зміни, які тепер приходять так скоро. Тому необхідно постійно себе ***дишколювати*** і ***достосовуватися*** до змін, які зайшли, і до нових потреб. Скажімо, за 25 років творчого життя треба принаймні чотири рази основно ***перешколюватися***» (4); «З вірою у витривалість і природну здібність ***достосуватися*** до нових впливів ***скеруймо свої уми*** та інтелігентність на творчість, якою можемо зайняти певне місце у цьому змагу...») (4).

У цьому аспекті П. Яцик не оминає українських професорів, наголошуючи на безперспективності їхніх знань, невмінні ними скористатися, направити їх у потрібне русло, щоб досягнути ефективного результату («Чимало українських професорів багато ***знають*** лише для того, щоб ***знати***, ***володіють знаннями*** заради самих знань, тоді як реальний світ здобуває їх для того, щоб ними скористатися» (4); «Світ української мови ***не знає*** і ***знати не хоче***») (4).

Канадський підприємець українського походження підкреслює відсутність бажання вчитися в українських емігрантів, зокрема вивчати іноземну мову, через що вони не можуть знайти собі місце у суспільстві, роботу, відстояти свої інтереси («Інші емігранти, які через лінощі ***не змогли*** бодай трохи ***вивчити*** англійську, в нових умовах навіть ***не могли*** ні ***обстояти*** свої інтереси, ні бодай проафішувати свої наміри») (4).

Автор захоплюється інтелектуальною діяльністю П. Яцика, швидкістю закарбування, точністю відтворення, тривалістю зберігання інформації в пам'яті та готовністю до використання збереженої інформації («Водночас ми маємо ***пам'ятати***, що іноземні інвестиції не страждають від інфляційних процесів місцевої валюти» (4); «Батько, ***пам'ятаю*** добре, був дуже працьовитий» (4); «***Пам'ятайте***, що не важко вступити в ділове партнерство, як і в шлюб, набагато важче розлучитися») (4).

Крім загальномовних синонімів на позначення розумової діяльності людини, автор активно використовує стійкі сполучення слів, які посилюють емоційно-експресивне забарвлення зображуваного. Для розв'язання певної проблеми, напруженого розмірковування, посилення розумових зусиль автор вживає фразеологізм *сушити голову*: «Він мав ***сушити голову*** за братів і сестер, брав на свої руки всю ту важку роботу, що досі була батьковою повинністю» (4).

Щоб загострити увагу читача на тому, що бізнес, освіта, наука, культура українського народу відстають у своєму розвитку, зокрема через недостатньо розвинуті інтелектуальні здібності, невміння організувати справи належним чином, П. Яцик послуговується фразеологізмом ***пасти задніх*** («Аналізуючи наші здобутки на північноамериканському континенті, мусимо з прикрістю ствердити, що вони далеко не співмірні ані з потребами нашого народу в Україні, ані з розвитком американської чи канадійської спільноти взагалі. Отже, ми ***пасемо задніх***») (4).

П. Яцик раціонально та об'єктивно мислить, принциповий. Якщо обрав для себе певний спосіб життя, шлях реалізації своїх намірів та задумів, то не зрадить власні погляди та ідеали (***«Жив думкою***, що спочатку треба себе матеріально забезпечити, належно розгорнути свою справу, а вже згодом можна ***подумати*** над тим, щоб дати щось іншим») (4).

Коли потрібно порівняти новий об'єкт з раніше відомим, що має з ним спільні ознаки, з'ясувати причини виникнення явища, визначити вихідні принципи і логічні засади розуміння факту, П. Яцик послуговується стійким сполученням слів *дійти переконання* («Я ***дійшов переконання***: треба опанувати одну справу, одну ділянку життя – і ***знати*** її ***досконало***») (4).

Щоб описати як П. Яцик досліджує правильність, достовірність ідеї, перевіряючи, обмірковуючи, порівнюючи, зіставляючи її з іншими, автор послуговується стійким сполученням слів *піддавати аналізові* (Він неодмінно ***піддає*** її ***аналізові***, препарує, виважує на терезах логіки й іронії) (4).

Стійкі сполучення слів *стояти у пам'яті*, *засісти у пам'яті*, *засісти в свідомості* позначають тривалий процес зберігання інформації в пам'яті, свідомості, виникнення в уяві. *Стояти у пам'яті* означає

залишатися в свідомості, не забуватися («Один з таких трагічних прикладів мені бути бідним постійно ***стоїть у пам'яті***») (4). *Засісти в пам'яті* позначає здатність героя твору тривалий час утримувати необхідну інформацію, підкреслює глибину та мимовільність запам'ятовування («А ще йому глибоко ***в пам'ять засів*** етичний постулат, що прозвучав з уст директора Маслосоюзу Хронов'ята») (4). *Засісти в свідомості* позначає довготривале збереження інформації в психіці («…а й одержав ще одну тему для роздумів про раціональність чи нераціональність людських вчинків, що глибоко ***засіла в*** його ***свідомості***…») (4).

Стійке сполучення слів *працювати з головою* підкреслює гостру аналітичність мислення П. Яцика («Відповідаю йому: «Отже, я ***працюю з головою***, а то – велика різниця») (4).

П. Яцик послуговується стійким сполученням слів *критично підходити до життя*, щоб підкреслити усвідомленість, самостійність, рефлексивність, цілеспрямованість, обґрунтованість, контрольованість, самоорганізованість свого наукового мислення («Я довго думав над тим, бо вмію ***критично підходити до життя***) (4).

Ще однією проблемою українців, через яку ми є безуспішними, на думку П. Яцика, є втрата почуття міри, безпідставне і безмірне вихваляння, відсутність уміння критикувати помилки, недоліки у своїй діяльності, поведінці («Пристрасно заперечуючи цю злобно антиукраїнську доктрину, ми часом ***втрачаємо*** дорогоцінне ***чуття міри*** й ***переходимо*** до відвертої ***апології*** навіть там, де могли б помовчати й спробувати ***критично глянути на себе***») (4).

П. Яцик послуговується стійким сполученням слів *муляє думка*, яке позначає певну ідею, що турбує, бентежить, непокоїть («І ***муляла*** йому якась не зовсім усвідомлена ***думка***») (4).

У контексті досліджуваного твору функціонують контекстуальні синоніми. *Покласти* позначає процес розуміння, усвідомлення після ретельного обдумування, а ужитий з дієсловом прислівник *твердо* підсилює значення впевненості, чіткості, глибини усвідомлення («Але Яцик твердо ***поклав*** собі: мусить мати бодай невеликі кошти, щоб укласти їх у справу, яка стане початком задуманого») (4).

Для позначення цілеспрямованого процесу пізнання, осмислення фактів, ретельного, детального вивчення інформації, систематизацію та узагальнення інформації автор вживає контекстуальний синонім *визбирувати* («І чужинці, і своя молодь, що вже підростала, мусили по крихті ***визбирувати*** необхідні відомості з різних видань, що мали мізерні тиражі») (4).

Автор вживає контекстуальні синоніми *препарувати, виважувати*, щоб описати як український бізнесмен ретельно обробляє інформацію таким чином, щоб надати їй відповідної форми, підлаштувати її під конкретну ситуацію, всебічно обмірковує, оцінює, вивіряє правильність твердження (Він неодмінно піддає її аналізові, ***препарує***, ***виважує*** на терезах логіки й іронії) (4); «Я думав, ***виважував*** на терезах сумнівів та аргументів...») (4).

Висновки. У сучасному мовознавстві дедалі більше вивчають мислительні дії та процеси, які специфічно представлені в мові. Для позначення інтелектуальної діяльності українців автор вживає загальномовні синоніми, що становлять переважну більшість, стійкі сполучення слів та контекстуальні синоніми. Наведені синоніми відрізняються один від одного специфічними особливостями здійснення розумової дії, продуктивністю та ступенем вияву мислительної дії, часом тривання, частотою вживання, функціонально-стилістичними характеристиками. Для інтелектуальної діяльності українців характерно бездумність, небажання та невміння вчитися, аналізувати, досліджувати, порівнювати, аргументувати, доводити, дошукуватися до істини, відсутність конструктивного мислення, невміння критично та раціонально підходити до життя, втрата почуття міри, апологія, байдужість, безвідповідальність, пустослів'я.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути використані у викладанні курсів сучасної української літературної мови, у процесі вивчення лексикології, морфології, історії української мови, стилістики, культури мови, при підготовці рефератів, ІНДЗ, повідомлень, статей, курсових та випускних кваліфікаційних робіт, у практиці шкільного навчання, а також для створення лексикографічних праць.

Література

1. Горохова І. В. Лексико-семантичне поле дієслів зі значенням розумової діяльності / І. В. Горохова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. – Випуск 3 : збірник наукових праць / За ред. А. В. Корольової. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 193–196.

2. Корнєва З. М. Сучасні підходи до вивчення семантичних характеристик англійських когнітивних дієслів / З. М. Корнєва, А. А. Потращук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2018. – Вип. 1(69). – С. 208–211.

3. Овчиннікова І. І. Лексико-семантична група дієслів інтелектуальної дії в українській літературній мові / І. І. Овчиннікова // Філологічні студії. – 2019. – № 9. – С. 329–334.

4. Слабошпицький М. Українець, який відмовився бути бідним : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Slaboshpytskyi/Ukrainets_yakyi_vidmovyvsia_buty_bidnym.htm

5. Словник синонімів української мови: В двох томах. – Т. 1 : А – Н / Гнатюк Г. М.; Головащук С. І.; Горюшина Г. Н.; Лозова Н. Є.; Тараненко О. О.; Фридрак В. Б.; Мельник Н. Ю.; Нечитайло О. І.; Родніна Л. О. ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні ; Інститут української мови ; НАН України. – К. : Наук. думка, 1999. – 1026 с.

6. Словник синонімів української мови: В двох томах. – Т. 2 : О – Я / Гнатюк Г. М.; Головащук С. І.; Горюшина Г. Н.; Лозова Н. Є.; Тараненко О. О.; Фридрак В. Б.; Мельник Н. Ю.; Нечитайло О. І.; Родніна Л. О. ; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови ; НАН України. – К. : Наук. думка, 2000. – 953 с.

7. Фразеологічний словник української мови / АН України, Ін-т укр. мови ; [уклад.: В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Л. С. Паламарчук (голова) та ін.]. – Київ : Наук. думка, Кн. 1. – 1999. – 528 с.

8. Ярова А. Г. Дієслівна синоніміка в прозових творах Івана Багряного : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / А. Г. Ярова – Київ, 2002. – 20 с.

References

1. Horokhova I. V. Leksyko-semantychne pole diiesliv zi znachenniam rozumovoi diialnosti / I. V. Horokhova // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriia № 9. Suchasni tendentsii rozvytku mov. – Vypusk 3 : zbirnyk naukovykh prats / Za red. A. V. Korolovoi. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2009. – S. 193–196.

2. Kornieva Z. M. Suchasni pidkhody do vyvchennia semantychnykh kharakterystyk anhliiskykh kohnityvnykh diiesliv / Z. M. Kornieva, A. A. Potrashchuk // Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: seriia «Filolohiia». Ostroh : Vyd-vo NaUOA, 2018. – Vyp. 1(69). – S. 208–211.

3. Ovchynnikova I. I. Leksyko-semantychna hrupa diiesliv intelektualnoi dii v ukrainskii literaturnii movi / I. I. Ovchynnikova // Filolohichni studii. – 2019. – № 9. – S. 329–334.

4. Slaboshpytskyi M. Ukrainets, yakyi vidmovyvsia buty bidnym : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://shron1.chtyvo.org.ua/Slaboshpytskyi/Ukrainets_yakyi_vidmovyvsia_buty_bidnym.htm

5. Slovnyk synonimiv ukrainskoi movy: V dvokh tomakh. – T. 1 : A – N / Hnatiuk H. M.; Holovashchuk S. I.; Horiushyna H. N.; Lozova N. Ye.; Taranenko O. O.; Frydrak V. B.; Melnyk N. Yu.; Nechytailo O. I.; Rodnina L. O. ; Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni ; Instytut ukrainskoi movy ; NAN Ukrainy. – K. : Nauk. dumka, 1999. – 1026 s.

6. Slovnyk synonimiv ukrainskoi movy: V dvokh tomakh. – T. 2 : O – Ya / Hnatiuk H. M.; Holovashchuk S. I.; Horiushyna H. N.; Lozova N. Ye.; Taranenko O. O.; Frydrak V. B.; Melnyk N. Yu.; Nechytailo O. I.; Rodnina L. O. ; Instytut movoznavstva im. O. O. Potebni; Instytut ukrainskoi movy ; NAN Ukrainy. – K. : Nauk. dumka, 2000. – 953 s.

7. Frazeolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy / AN Ukrainy, In-t ukr. movy ; [uklad.: V. M. Bilonozhenko ta in., redkol.: L. S. Palamarchuk (holova) ta in.]. – Kyiv : Nauk. dumka, Kn. 1. – 1999. – 528 c.

8. Yarova A. H. Diieslivna synonimika v prozovykh tvorakh Ivana Bahrianoho : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 – ukrainska mova / A. H. Yarova – Kyiv, 2002. – 20 s.

Рецензія/Peer review : 11.05.2019 Надрукована/Printed : 04.07.2019